

Spiró
György

Tavaszi
Tárlat

Spiró György: Tavaszi Tárlat

Spiró György
Tavaszi Tárlat
(Részlet)
regény

(Részlet)

Magvető

© Spiró György, 2010

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.
Honlap: www.magveto.hu
E-mail: magveto@lira.hu
Felelős kiadó Morcsányi Géza

Felelős szerkesztő Sárközy Bence
A kötetet Pintér József tervezte
A védőborító Virág Jenő fényké-
pének felhasználásával készült
Műszaki vezető Bezúr Györgyi
Kiadványszám 8443
ISBN 978-963-14-1874-2

Nem árt, ha a forradalom kitörése előtt néhány nappal kórházba vonul az ember, a forradalom leveréséig ott is marad, a megtorlás alatt pedig békésen lábadozik otthon. A sors így megóvja attól, hogy a kritikus napokban rosszul döntsön, sőt döntsön egyáltalán, és róla sem dönthetnek rosszul sem a forradalom idején, sem a leverése után azok, akik mások életéről döntenek.

Történetünk hőse, Fátray Gyula gépészmérnök szeptember másodikán töltötte be a negyvenhatodik életévét, és egész napi koplalás után október tizenhetedikén, szerdán kora reggel vonult be a kórházba. Odabent enni már nem kapott, csak inni. Reggel, délben, este egy-egy alapos beöntés, majd másnap, tizennyolcadikán feleségének másodunokabátyja, dr. Kállai Zoltán megműtötte.

Az aranyérműtét után esedékes első székelés fájdalmát a szüléshez hasonlítják, és ajánlatos a kórházban megejteni, mert komplikációk adódhatnak. Hősünk a műtétet követő negyedik napon, hétfőn esett túl rajta, Kállai adjunktus megdicsérte, és azt mondta, hogy holnapután haza is mehet.

Szerdán mégsem tudott hazamenni, mert előző délután kitört a balhé.

Mindenkit a pincébe evakuáltak, az utcáról behozott sebesülteket egyenest oda vitték. Nem szerencsés harcászati szempontból a Rókus Kórház fekvése. Korábban épült, mint az öt-hat emeletes bérházak, belóg a Rákóczi útra. A lebontását többször is tervbe vették, aztán maradt, ahol volt. Nem gondolták a XVIII. század végén, hogy Pest hadszíntér lehet, pedig a tervezők éppen olyan emberek voltak, mint előttük és utánuk. Buda visszafoglalása nem volt vértelen csetepaté, igazán emlékezhetek volna rá száz évvel később. Ötven évvel a kórház átadása után forradalom tört ki és szabadságharc. A Gellérthegy tetejéről egész Pestet, így az akkori belváros peremén lévő Rókus Kórházat is pompásan lehetett lőni. Az épület a második világháborúban számtalan belövést kapott, az alagsorban akkor állítottak fel szükségműtőt először. A teljes felújításra

nem volt pénz, csak a lebombázott kápolnát hozták helyre. A világháborús golyónyomokat a Nemzeti Színház felé eső hosszú falon tizenegy évvel később is lehetett látni.

Ezúttal mind a Keleti pályaudvar, mind a háborúban felrobbantott Erzsébet híd rozsdás torzója felől, a villamos-végállomáshoz telepített állásokból egyaránt szenvedélyesen lőtték a kórház utcára belógó részét. A sebesültek váltig állították, hogy magyarok lönek magyarokra, amit a betegek és az orvosok többsége nem akart elhinni.

Hogyhogy magyarok a magyarokra? Hát nem az oroszok a magyarokra?

Tőlük harminc méterre, a Nemzeti Színház előtt darabolják a Sztálin-szobrot! Na ne! Hogy került volna oda a Dózsa György útról, odarepült!? Odarepítették, igen! Kisebbség nagyobb bronzdarabokat hoztak be, hogy a bálvány kezéből, füléből, orrából valók.

Hihetetlen!

A Nemzeti Színházat a Körútról lövik, pedig az nem lóg be sehová. A Szabad Nép székházat is lövik, kirabolták az első emeleten a nyomdát. Leállt a páternoszter, a felmenő és a lemenő ága közti pozdorjafalat a földszinten széthasogatták.

Dörögtek a fegyverek, a betegek feje felett recsegett-roppogott minden. Bár a kórház vezetése tiltotta, a bátrabb ápolók és betegek felmerészkedtek a földszintre és az emeletre, hogy az ágyak fejénél a falból kilógó fülhallgató rádióból meghallgassák az egyedül fogható Kossuth adót, amely váratlanul a Szabad Kossuth Rádió nevet nyerte. A hírhozók egymásnak ellentmondó kormány- és pártutasításokról számoltak be, meg arról, hogy egyébként szünet nélkül komolyzenét adnak. Időnként megszűnt a vétel, az áramszolgáltatás leállt, a pincében gyertyával, méccsel és petróleumlámpával világítottak, úgy műtöttek.

Fátray Gyula kedd este épp az ágyában ülve vacsorázott – már tudott ülni, ami nagy szó –, fején a feketére galvanizált fülhallgatóval, amikor lövéseket hallott a Bródy Sándor utca irányából is, meg a fülhallgatóból is. Egyik fülének sem

akart hinni, amikor pedig elhitte, meg volt sértve. Arról nem volt szó, hogy neki még egy háborút kelljen végigélnie. Körülötte rettegtek vagy örültek. Ő maga kétségbe volt esve. Az épekkel együtt cipelte a súlyos állapotban lévő betegeket, az ágyakat, az éjjeliszekekrényeket és zsámolyokat az alagsorba. Jól jött a testi erőfeszítés, amíg cipekedett, nem kellett gondolkoznia.

Kállai doktor szélesebben rohangált, és valahányszor elhaladt mellette, rákiáltott:

- Gyuszi, ne csináld, be fog vérezni! - és csapkodó szárnyú fehér köpenyében tovarobogott.

Szerda estére hőszünk sikeresen belázasodott. A tüdőgyulladást csütörtökön, október 25-én állapította meg Kállai doktor, fülét hőszünk hátára és mellkasára tapasztva.

- Gyuszikám, arról szó sem lehet, hogy hazaengedjünk! Ezt ki kell feküdnöd.

- Majd otthon kifekszem.

- A Rákóczi utat és a Körutat végig lövik! - kiáltotta Kállai doktor. - Én se tudok hazamenni! Mindenki megkapja a sorozatát, aki csak kidugja az orrát!

Kállai adjunktus egyetlen ugrásnyira lakott, szemben az Urániával, és kedd este óta nem járt otthon. A feleségével a kapcsolatot telefonon tartotta. Elképesztő, ha egy háborús városban működik a telefon, Pesten működött.

- Anikó hisztizik - mondta Kállai adjunktus gúnyosan -, személyesen kell lefáradnia kényérért.

A szépnek számító, önző és korlátolt Anikót mindenki utálta. Őt azonban legalább meg lehetett érteni: hozzáment egy gazdag, és a szakmája révén feltartóztathatatlanul gazdagodó sebészhez, és annyi ékszert aggathat magára, amennyit elbír. Azt viszont nem lehetett megérteni, miért vette el Zoltán, aki az esküvő előtt Anikó tudtára adta, hogy a szoknyavadászatot a házasságkötése után sem fogja abbahagyni. Anikó hitetlenül és gőgösen mosolygott a szabályos,

hideg pofijával, aztán vérig sértődött, mert Zoltán betartotta az ígéretét. Nem szerette Zoltánt, most meg is gyűlölte, de válni nem akart, a jólét többet nyom a latban.

Azt is megmondta Zoltán, hogy gyereket nem akar, elég, hogy a feleségét meg a két kislányát elgázosították. Anikó nem ragaszkodott a gyerekekhez.

Kállai adjunktus napi tizennyolc órában műtött vagy asszisztált, a maradék idejében vitázott és szavazgatott a többiekkel, ki kerüljön a forradalmi bizottságba, és ki ne. A bizottságnak végül a fele lett orvos, a másik fele a kórházi személyzetből tevődött össze.

Kállai doktor szűk családi körben addig is hangoztatta, hogy gyűlöli a rendszert, most pedig nyilvánosan is elmondta, hogy a kommunistákat el kell zavarni a hatalomból. 45-ben lépett be a kommunista pártba; az évek során egyre kevésbé tetszettek neki a pártgyűlések, a párt értelmiségellenes politikáját erősen kifogásolta, de azért párttag maradt.

- Zoltán reakciós - állapította meg Kati, hősünk felesége, valahányszor Zoltánnal találkoztak, és hogy a kijelentésének az élet elvegye, mindig hozzátette: - Már gyerekként reakciós volt.

Zoltán történelmi fordulatnak nevezte a forradalmat, de a lelkesedése az első két forradalmi bizottsági ülés után némileg lelohadt. Egy orvos szavazata annyit ér, mint egy takarítóé: mi ez, ha nem a proletárdiktatúra újabb esete? Hogy orvosok kisebbségbe kerülhetnek, egy kórházban!

Először arról vitatkoztak, hogy „forradalmi bizottság” vagy „forradalmi bizottmány” legyen-e a nevük. Elváltak ezzel másfél órát, miközben sürgősen műteni kellett volna, de mindenki a gyűlésen hablatyolt. Akik a „bizottmány” mellett érveltek, a magyar hagyományok és 1848 eszméinek megtagadóiként, labancokként és árulóként aposztrofálták azokat, akik a „bizottság” mellett foglaltak állást, és akiket pontosan úgy szavaztak be a testületbe, mint amazokat. Aztán arról folyt a szócséplés, hogy minden sebesültet ellássonak-e, vagy csak a magyarokat, és azok körül is csak az igazolt felkelőket-e, és hogyan is kell igazolni, hogy va-

laki felkelő, elég-e két tanú, vagy kérjenek írásos igazolást, és ha igen, melyet és kitől. Olyanok hörögtek a leghangosabban a szovjet sebesültek ellátása ellen, akik szintén le-tették az orvosi esküt, és akik egy hete még a legnagyobb sztálinisták voltak!

- Disszidálni kéne Palesztinába - mondta Zoltán. - Tehe-net fejni egy kibucban! Itt semmi nem volt, ebben a kom-munizmusban, de ott igazi kommunák vannak! Nem törődni semmivel, a földet túrni! Azt kéne, mert ez itt reménytelen! És ott az orvosokat is megbecsülik!

Palesztinának hívta Izraelt, így szokta meg, és most az lett a mániája, hogy már 45-ben ki kellett volna vándorolni.

- Most már nem lehet, Anikó nem akar menni, ő jól érzi magát itthon, azt hajtogatja, hogy rajta nem is látszik, hogy zsidó.

- Menj el egyedül.

- Nem hagyhatom itt, nincs szakmája, éhen hal!

- Majd csak kap munkát valahol. Lehet betanított munkás vagy eladó.

- Ezt nem tehetem meg veled.

- De miért nem?

- Mert elvettem.

- Akkor válj el!

- Azt nem lehet.

- Nyomd be egy irodába, valamelyik hálás páciensedhez, te pedig menj el, ha akarsz. Úgyis ráhagyod a lakást, a ké-peket...

- Ráhagyom, de abból csak öt-hat évig élne meg...

- Azalatt kitanul valamit.

- Nem lehetek ennyire aljas.

- De hát család fűvel-fával!

- Az más. Azt előre megmondtam neki.

A hírek és a rémhírek alig jutottak el hősünk tudatáig, jobb is volt, hogy égett a teste, nem kellett gondolkoznia.

Aztán lement a láza.

Nem tudott hazatelefonálni, a hivatalos vonalat a kórház vezetői használták. Volt egy nyilvános fülke, a betegek a tiltás ellenére fel-felopakodtak a földszintre, mire a kórház vezetősége a fülke ajtaját találékonyan lelakatolta.

Várta, hogy bejőjön a felesége. Felső ajkára lógó orrával mindig a keresztények számára fenntartott részben utazott a villamoson, és nem ijedt meg, ha nyilasok igazoltatták: farkasszemet nézett velük, vörösre lakkozott, hosszú körmei közé csipentette a hamis papírokat, és megvetően nyújtotta át, ez hatott. De Kati most nem jött. Másutt is folyhatnak harcok.

Odakint nagy lehetett a káosz, a kormány összetétele naponta változott, naponta új pártok jöttek létre, bizottságok tömege alakult. Képtelenségeket cáfoltak vagy erősítettek meg a betegek, az orvosok, az ápolók, az új betegek; megpróbált nem hitelt adni senkinek, és nem gondolkozni egyáltalán.

A Köztársaság téren megostromolták a budapesti pártbizottság épületét, valakiket meglincseltek, és ásnak, ásnak, ásnak, a kazamatákat keresik, amelyekben a rabokat kínozták. A Jászai Mari téren a Fehér Ház mellett, a Belügyminisztérium épületénél is ásnak, ott is kazamaták voltak, tessék, a lapok is megírták, ahonnét a halálra kínoztak hulláit egyenesen a Dunába dobták. Az újságokat mentősök hozták be. A mentőautókat az ablakon kidugott vöröskeresztes zászlóikkal, így mondták, sem a felkelők, sem a seregek nem lőtték.

Kállai Zoli azt állította, hogy sikerült Katit néhányszor elérnie telefonon, semmi bajuk, csókoltatják. Vagy igazat mondott, vagy sem.

Aztán egyszerre megjelent Kati. Lábujjhegyen, pipiskedve járt, mint a volt táncosok általában. Rőt, keményszálú haja sötétszürke kendővel volt bekötve, és éppen olyan seszínű, vízhatlan vászonból készült viharkabát volt rajta, amilyenben a forradalmárok mászkálnak. Régi darab, átmentette a harmincas évekből, ebben járt kirándulni.

A karján széles, nemzeti színű karszalag. Bádog ételhordóban levest hozott. Csoda, hogy nem lötyögtette ki, mert az ételhordó nem zárt szorosan.

- Van itt elég étel, minek kellett?! - mondta hősünk köszönet gyanánt.

Kati legyintett. Eldicsekedett, hogy csak az Oktogonig kellett gyalogolnia, ott felvette egy katonai teherautó, és a felkelők elhozták a platón. A hőstett elmesélése után elnémult, más dicsekednivalója nem volt.

- Nem kerestek a gyárból?

- Nem.

Kár volt megkérdezni. Ha keresték is, a felesége kíméletből letagadja.

- Minek kellett neked frissen műtve cipekedni?! - csattant fel Kati. - Zoltán mondta telefonon. Felelőtlenség, könnyelműség, éretlenség! Persze, hogy belebetegszel! Majdnem behaltál! Sose voltál tekintettel a családodra!

Hősünk hallgatott.

Kati elmondta a magáét, aztán rendet rakott az éjjeli szekrényen, odaállította az ételhordót.

- Kanalad van? - kérdezte szigorúan.

- Van.

Kati leült az ágy szélére, hallgattak.

- A gyerek?

- Jól elvan, játszik magában. Golyózni szokott.

- Ugye nem engedted le az utcára?...

- Dehogyan engedtem!

- A házban rend van?

- Rend van.

Az ezermester házfelügyelő, a pocakos, nyaktalan, alkoholista Pista bácsi október 24-én reggel részegen kiállt a ház elé, a zsidókat és a ruszkikat szidta; senki sem szólt, hogy hagyja abba, bár féltek, hogy az oroszok meghallják. Ezzel azonban a beteget nem kell felizgatni.

Megsimogatta a felesége kezét, az hagyta, de nem simogatta vissza, az alagsori környezetet szemlélte elégedetlenül.

- Hideg van itt - mondta.
- Ide nem terveztek fűtést.
- Azt mondta a nővér, hogy tüdőgyulladásod van.
- Már lement a lázam.
- Mikor költöztök vissza az emeletre?
- Nem tudom, hamarosan.

Kati ült az ágy szélén, hallgattak.

- Képzeld - mondta sötéten -, a Huszárnét lelőtték. Sorban állt a Glázner előtt, beelődtek a tömegbe, eltalálták! Tüdőlövés! Mauz tót!

- Szegény.

Kati felpattant.

- Megyek, kifagगतom Zolit!
- Miről kell kifagगतni?
- Hogy mi bajod van.
- Semmi, csak még gyönge vagyok.

Kati a fejét ingatta: tudja ő, hogy a beteg akkor se mondana igazat, ha tudná, mi baja. De majd az orvos megmondja.

Elment megkeresni az unokabátyját. Fél óra múlva már csak egy pillanatra nézett vissza.

- A mütőben van, nem várom meg. Muszáj mennem.
- Nagyon vigyázz magadra!

Ernyedten nyúlt el az ágyban, a látogatás kifárasztotta.

Kati szombaton is jött, mákos tésztát hozott.

- Hétfőn mehetek haza! - újságolta hősünk.

Kati szórakozottan bólintott. Nyomott hangulatban volt, sötéten nézett maga elé. A Mindszenty-beszéd miatt aggódik, gondolta hősünk. Jobb, ha ezt a témát nem hozzák szóba az alagsorban, idegenek előtt, majd otthon, ha muszáj.

Egy darabig arról hallgattak hát, hogy Mindszenty meghirdette a feudalizmus meg a kapitalizmus visszaállítását. Aztán Kati azt mondta:

- Elviszem, amit lehet, ne te cipeld.
- Majd viszi a mentőkocsi holnap - vélekedett hősünk.

Kati üres kézzel ment haza. A mákos tésztából az ágy-szomszédok is kaptak.

Másnap hajnalban bejöttek az oroszok. Megint felkerekelték a gépágyúk és a géppisztolyok, és megint sok friss sebesültet hoztak. Hősünk ezúttal nem segítette a sebesülteket cipelni, a korábbi lelkifurdalását nem követte új. Nem kérte, hogy a szovjet csapatok leigázzák az országot, mert ez, vélte, most nem felszabadítás, mint tizenegy éve. Felküdt; ha tehetne volna, a falnak fordul, de nem tehetette, mert a középső sorban állt az ágya, két szűk folyosó között, és a beteghordozók állandóan lökdösték, ahogy hozták az új sebesülteket.

Hétfőn nem vitték haza, a mentősök megint mással voltak elfoglalva.

- Holnap visznek - mondta Zoltán szerdán, november hetedikén, amit ebben a kivételes évben nem tekintettek ünnepnek. - Kati reggel idejön.

- Minek, az ég szerelmére?!

- Én megmondtam a telefonban, hogy nem kéne idejönnie, de jönni akar.

- Felkel hajnalban, hogy idegyalogoljon?! És ha lelövik?!

November nyolcadikán, csütörtökön Kati akkor futott be a kórházba, amikor hősünket besegítették a mentőautóba. Még két beteget szállítottak, Kati nem fért be. Hősünk szabadkozott, Kati legyintett, semmiség, majd hazagyalogol, de látszott, hogy vérig van sértve: a táskát már betették, holott azért jött, hogy ő tegye be.

- A gyereknek hiába csöngetsz - mondta Kati -, megtiltottam, hogy bárkit beengedjen... Itt az én kulcsom... A tiéd otthon van, a tálaló felső fiókjában... Megmondtam neki, hogy csak akkor vegye ki, ha tűz van...

Átnyújtotta a kulcsot.

- Megyek, még beszélek Zolival!

Besietett az épületbe, hősünk nézett utána. Zoli a műtőben van, estig nem fog előkerülni. Kati nagyon jól tudja, minek kell állandóan játszani valamit?

Túl közel került az otthon. Milyen jó volt elszabadulni, akkor is, ha csak betegszabadságra. A kulcsból is hisztéria lesz, mindenképp hisztéria lesz.

A kórházban fel volt mentve házasságból. Jó, hát otthon is lábadozni fog egy darabig, gyöngé meg, arra tekintettel lehet lenni.

Nem látott ki a kocsijával bevont oldalablakán. Előretékelve sem lehetett látni a városból semmit, a sofőr mellett ketten ültek. Úgy érezte, hogy barlangba került, amelyből nincs kijárat. A kórház alagsorában is barlangban tengődött, most egy másikba dugták, és feltehetőleg otthon is barlangban fog vegetálni. Nem tud többet arról, mi zajlik körülötte, mint az őseimbek tudtak a világról.

A mentősök csöndben ültek.

- Mi van, elvtársak, nagy a kuss? - érdeklődött az egyik beteg társ, munkás kinézetű, kövérkés férfi, a lába volt begipszelve.

A mentősök nem válaszoltak.

Hősünkbe ekkor villant bele a felismerés: hihetetlen szerencse, hogy mindvégig kórházban lehetett.

Mindvégig, hiszen vége van. Ha egyszer a szovjetek úgy döntenek, hogy valahová bevonulnak, onnantól többé sem ember, sem isten nem úzi ki őket. Budapestre ismét bevonultak, és most már fel sem merül, hogy kimenjenek. Amikor egy éve kivonultak Ausztriából, sokan reménykedtek abban, hogy Magyarországról is hazamennek. Ennek az illúzióknak vége, a forradalmat le kellett verniük, innét már nem fognak kimenni.

Aki a forradalomban részt vett, azon kegyetlen bosszút fognak állni.

Ő a megtorlásból, minthogy módja sem volt arra, hogy a forradalomhoz csatlakozzék, kimarad. Nem árt, ha a forradalom kitörése előtt néhány nappal kórházba vonul az ember, a forradalom leveréséig ott is marad, a megtorlás alatt pedig békésen lábadozik otthon.

Nem szolgált rá az életmentő véletlenül inkább, mint mások, mázlija volt.

A szeplős, fehér bőrű kisfiú - szemöldöke nem is látszott - rémülten bámult, amikor az apja kinyitotta az előszobaajtót, és hamarjában köszönni sem bírt. Rövidre volt nyírva a

vörös haja, eszerint a borbély a Pozsonyi úton már üzemel. Hősünk a frissen húzott ágyba szédült, és magára húzta a dunyhát.

Kati két óra múlva ért haza, sírásban tört ki, az ágyhoz térdelt, átölelte a férje nyakát, és nem akarta elengedni. Hősünk uralkodott az ingerültségén, simogatta a fejét, a keményszálú, rőt haját, aztán megint elaludt.

*